

Шипелік Т. В.
аспірант

Інститут спеціальної психології
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВИХ ПРИЗНАЧЕНЬ У ПІДЛІТКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЛЕГКОГО СТУПЕНЮ

Розширення соціальної активності, надбання самостійності, вдосконалення комунікативних навичок і планування свого майбутнього в підлітковому віці неможливе без формування смисложиттєвої сфери особистості. Найважливішим новоутворенням для становлення смисложиттєвої сфери особистості є становлення смисложиттєвої регуляції, на основі якої формується почуття дорослості, смисложиттєві орієнтації, а також система життєвих призначень.

Поняття життєвого призначення важливе для розуміння конструктивного розвитку особистості і в персонології вивчалось представниками напряму гуманістичної психології (А. Адлер, А. Маслоу, К. Юнг); а також вітчизняними і російськими вченими (Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, О. Коржова, О. Мотков, С.Рубінштейн та ін.). Згідно О.Моткова: «Життєві призначення – це спочатку задані природні орієнтації людини, його загальна життєва спрямованість, що виражає схильність до певного типу функціонування, стилю діяльності, типу стосунків до себе, людей і Світу в цілому» [4]. Для вивчення життєво-смислової сфери особистості в нашому дослідженні на констатуючому етапі дослідження була застосована методика О.Моткова «Життєве призначення». Ця методика розглядає для вивчення чотири пари життєвих призначень, які мають полярну природу: «виконавець-творець», «керівник-підлеглий», «підтримка інших – підтримка себе», «ситуативна орієнтація– духовна орієнтація».

Дослідження особливостей життєвих призначень проводилося на базі школи-інтернату № 12 м. Києва, школи-інтернату № 26, а також Київської міської клінічної психоневрологічної лікарні № 1 ім. акад. І.П. Павлова. Основну групу склали 150 підлітків з легкою розумовою відсталістю (F70) у віці 14-15 років. Контрольну групу склали 104 підлітки з нормальним інтелектом, школярі середніх загальноосвітніх шкіл Подільського району м. Києва.

Для оптимізації розвитку особистості найбільш важлива вираженість творчої і духовної орієнтацій. Як показали результати дослідження, вираженість цих орієнтацій знижується із зменшенням рівня гармонійності: творча – з 39,4% у контрольній групі підлітків до 1,3% у основній; духовна – з 30,8% у контрольній групі до 7,3% у основній ($p < 0,01$). Вираженість альтруїстичної орієнтації («підтримка інших») також падає із зниженням рівня гармонійності: з 75,9% у контрольній групі до 21,3% у основній ($p < 0,01$).

У підлітків контрольної групи в парі орієнтації «керівник-підлеглий» переважає орієнтація керівника (64,4%), у підлітків основної групи переважає орієнтація підлеглого (61,3%); ($p < 0,01$). Дані аналізу вираженості полярних орієнтацій за цією методикою представлені у наступній таблиці.

Таблиця 1

Вираженість полярних орієнтацій у підлітків в основній і контрольній групах

№	Полярні орієнтації	Основна група (n=150)		Контрольна група (n=104)	
		Абс. ч.	%	Абс. ч.	%
I	Творець	2 підл.	1,3%	41 підл.	39,4%
	Виконавець	111 підл.	74%	9 підл.	8,7%
	Орієнтація не виражена	37 підл.	24,7%	54 підл.	51,9%
II	Керівник	9 підл.	6%	67 підл.	64,4%
	Підлеглий	92 підл.	61,3%	10 підл.	9,6%
	Орієнтація не виражена	49 підл.	32,6%	27 підл.	25,9%
III	Підтримка інших	32 підл.	21,3%	79 підл.	75,9%
	Підтримка себе	40 підл.	26,7%	21 підл.	3,8%
	Орієнтація не виражена	94 підл.	62,7%	53 підл.	50,9%
IV	Духовна	11 підл.	7,3%	32 підл.	30,8%
	Ситуативна	45 підл.	30%	19 підл.	18,2%
	Орієнтація не виражена	94 підл.	62,7%	53 підл.	50,9%

Таблиця 2

Порівняльна характеристика вираженості полярних орієнтацій в основній і контрольній групах

Полярні орієнтації	Основна група		Контрольна група		Значення ф ємп.	Рівень значущості
	Абс. ч.	%	Абс. ч.	%		
Творча	2	1,3	41	39,4	10,1	($p < 0,01$).
Духовна	11	7,3	32	30,8	4,15	($p < 0,01$).
Підтримка інших	32	21,3	79	75,9	8,97	($p < 0,01$).
Керівник	9	6	67	64,4	10,71	($p < 0,01$).

Дана методика також досліджує внутрішньоособистісні фактори, які сприяють, або, навпаки, знижують здійснення життєвих призначень. Сприяючими саморозвитку чинниками є внутрішній локус контролю, висока усвідомленість призначень, гнучкість, віра в їх здійсненність. Показник «гармонійність здійснення життєвих призначень» за даною методикою визначається сприятливим поєднанням внутрішньоособистісних чинників.

Віра в здійснення життєвого призначення присутня у 82 підлітків контрольної групи (78,8%), 17 підлітків (16,3%) не впевнені в можливість здійснення свого життєвого призначення і 5 підлітків (4,8%) не вірять у можливість його здійснення. У основній групі лише 37 підлітків (24,6%) вірять в можливість здійснення свого життєвого призначення, 41 підліток (27,3%) не впевнені в можливість здійснення свого життєвого призначення і у 72 підлітків (48%) відсутня віра в можливість здійснення свого призначення. Віра в можливість здійснення життєвого призначення знижується із зменшенням рівня гармонійності: з 78,8% у контрольній групі підлітків до 24,6% у основній ($p < 0,01$).

Згідно з даними нашого дослідження в основній групі немає підлітків з високим рівнем показника «гармонійність здійснення життєвих призначень», у 35 підлітків

(23,3%) виявлений середній рівень цього показнику і у більшості підлітків – 115 досліджуваних (76,7%) діагностується низький рівень цього показнику. Низький рівень показнику «гармонійність здійснення життєвих призначень» підлітків основної групи обумовлений наступними внутрішньоособистісними чинниками: переважанням зовнішнього локусу контролю над внутрішнім, низькою усвідомленістю життєвих призначень, слабкою вірою в здійснення життєвих призначень, слабкою усвідомленістю життєвих призначень, ригідністю життєвих призначень.

Таким чином, проведені дослідження свідчать, що розвиток підлітків з легкою розумовою відсталістю здійснюється неусвідомлено, що обумовлено слабкою сформованістю життєво-сміислової сфери особистості.

Список літератури:

1. Видатні психологи: біографічний довідник / Упоряд. Т. Шаповал. – К.: Вид. дім. «Шкіл. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2005. – 120 с.
2. Ермолаев О.Ю. Математическая статистика для психологов. Москва 2003. 170 с.
3. Коржова Е.Ю. Психология жизненных ориентаций человека. СПб.: Изд-во РХГА, 2006а. – 384 с.
4. Мотков О.И. Методика «Жизненное предназначение» // Газ. «Школ. Психолог», 1999, № 15, с. 8-9.